

Література.

1. Попов М.В. Аксиологія і медицина (Проблема цінностей і медицина). – К.: Вид. ПАРАПАН, 2003.

2. Гомілко І. Антропологічний вимір освітньої ситуації. – «Освіта і управління». Т.4. №3-4, 2000 (2001).

3. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості// Педагогіка і психологія. – 1997. -№1.

УДК 37.01

Філатьєва Т.В.

ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЛЯ

У зв'язку з інноваційними процесами зростає кількість позашкільних навчально-виховних закладів, а питання підготовки спеціальних кадрів до роботи в них залишається не розв'язаним. Відсутність спеціалізованої підготовки кадрів для системи позашкільля спричиняє той чинник, що в позашкільних установах художньо-естетичного напрямку працюють педагоги необізнані з особливостями організації художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах освіти.

Готовність студентів мистецьких спеціальностей до професійної педагогічної діяльності в позашкільних закладах є сукупністю якостей спеціаліста, що забезпечує організацію процесу художньо-естетичного виховання як цілісності, яка містить у собі художньо-педагогічну діяльність, спілкування та предметно-естетичне середовище.

Мета статті – визначити сутність понять “показник”, “рівень”, розробити показники та рівні готовності фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкільля.

Структура готовності майбутнього педагога-позашкільника до професійної педагогічної діяльності традиційно базується на мотивах і детермінуючих потребах особистості, що визначають постановку цілей педагогічних дій, прагнень до творчої самореалізації, до надбань практичних умінь і навичок, серед яких також навички управління емоційним станом.

Утруднення з визначенням основних критеріїв готовності випускників мистецьких спеціальностей становить той факт, що не відзначено жодного навчального закладу, який би готував спеціалістів до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкільля.

Виділимо показники готовності до художньо-педагогічної діяльності студентів мистецьких факультетів у позашкільних закладах освіти художньо-естетичного напрямку. С.Ожегов у тлумачному словнику так роз'яснює термін “показник” – це “те, по чому можна судити про розвиток чи хід чогось” [1]. Аналіз літератури дозволяє зробити висновки, що показник є складовою частиною компонента, яка становить собою прояв одного з важливих боків певного явища, що дає можливість стверджувати про її наявність, відсутність або стан розвитку.

Аналізуючи різні підходи до проблеми вибору показників оцінки готовності до професійної діяльності в різних соціокультурних галузях, виділимо наступні показники оцінки готовності майбутнього педагога-позашкільника до художньо-педагогічної діяльності.

Про *мотиваційно-ціннісну готовність* можна судити за рівнем професійно-педагогічної спрямованості, тобто ставлення особистості до майбутньої професії, зацікавленість нею, позитивний емоційний стан при роботі, прагнення до оволодіння знаннями, вміннями й навичками роботи в системі позашкільля. Таким чином, про сформованість мотиваційно-ціннісного компонента готовності можна судити за такими показниками:

- інтерес до професійно-педагогічної діяльності педагога-позашкільника;
- потреби в художньо-педагогічній діяльності;
- рівень цілей, поставлених студентом в навчанні на художньо-педагогічній спеціальності (отримання диплому про закінчення ВНЗ; прагнення до спілкування з мистецтвом, творчої діяльності; прагнення до художньої діяльності з дітьми);
- потреби в творчій самореалізації.

Когнітивний компонент готовності становить собою певний обсяг знань, умінь та навичок роботи в системі позашкільля, які необхідні для реалізації завдань та функцій позашкільньої художньо-естетичної освіти, що забезпечує високий рівень продуктивності художньо-педагогічної професійної діяльності в позашкільньому закладі. Отже, про сформованість когнітивного компонента можна стверджувати проаналізувавши наступні показники:

- сутність обізнаності про позашкільню освіту;
- володіння знаннями, необхідними для здійснення художньо-педагогічної діяльності (ХПД) в системі позашкільля;
- сформованість умінь та навичок, необхідних для організації ХПД в позашкільній освіті;
- рівень сформованості навичок роботи з творами мистецтва.

Поведінковий компонент готовності передбачає здатність майбутнього педагога-позашкільника до художньої емпатії, співтворчості, співпраці, до рефлексії в педагогічній діяльності, до жвавого, емоційно-виразного викладання, до самоаналізу та контролю власної художньо-педагогічної діяльності. Ми вважаємо, що показниками поведінкової готовності є:

- здатність до рефлексії в художньо-педагогічній діяльності;
- здатність майбутнього педагога-позашкільника до самоконтролю;
- здатність до професійної самооцінки в галузі позашкільньої діяльності.

Таким чином, ми зупинилися на одинадцяти показниках готовності до художньо-педагогічної діяльності в позашкільній галузі, які найточніше відповідають обраним критеріям та демонструють сформованість готовності педагога-позашкільника.

Виділені нами показники є ознаками сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкільля й дають можливість для визначення *рівнів* її розвитку в студентів мистецьких факультетів. Сутність "поняття "рівень" віддзеркалює якісну дискретність, структурність процесу розвитку "готовності" та є показником цілісності, системності цієї якості, ступеня її розвитку [2]. Поняття розвиток становить собою цілісну систему якісних змін у процесі вдосконалення особистості чи явища, які можна виділити в певні рівні розвитку. Досягнення більш високого рівня розвитку неможливе без попереднього осягнення нижчих.

Ми вважаємо, що необхідно окреслити п'ять рівнів художньо-педагогічної готовності до роботи в галузі позашкільньої додаткової освіти, а саме: *високий, достатній, середній, критичний, низький*.

Високий рівень готовності до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкільля притаманний студентам з високим творчим потенціалом, з високою життєвою активністю, з глибоким усвідомленням саморозвитку в процесі становлення професійного, творчого педагога-позашкільника. Проявляють цікавість до мистецтва як засобу розвитку своєї особистості та особистості іншого. Прагнуть до співтворчості в умовах максимального вираження кожним творчої індивідуальності. Студенти цього рівня володіють глибоким, усвідомленим, систематичним комплексом знань. Творчо ставляться до систематизації та професійності знань, наділені високою пізнавальною активністю. З захопленням та науковим інтересом вивчають предмети психолого-педагогічного циклу, впевнені в необхідності опанування інформації про особливості організації художньо-педагогічної діяльності в позашкільньому закладі, про специфіку психолого-педагогічної

роботи в таких структурах. Ґрунтовні знання у галузі позашкільної педагогіки дають імпульси та формують потребу в їх практичній реалізації.

Студенти мають високий рівень інтелектуального, емоційного, морального розвитку. Їх характеризують такі якості, як оригінальне творче мислення, незалежність висловлювань, наполегливість у доведенні власної точки зору, глибина суджень. Самостійно ставлять та вирішують художньо-педагогічні задачі з використанням інтерактивних технологій. Мотиваційна сфера таких студентів характеризується високою потребою в професійній художньо-педагогічній діяльності; в досягненні успіху в професійній діяльності. Впевнені в тому, що випускників мистецьких факультетів необхідно готувати до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкілля, погоджуючись з тим, що більшість з них працевлаштовується в позашкільних закладах освіти. Вільно розв'язують різного роду творчі завдання, проявляючи свою оригінальність та неповторність. Створюють проблемні ситуації творчого характеру, для вирішення яких застосовують та відкривають власні інноваційні пізнавальні засоби, відповідально обирають способи самореалізації та форми самовдосконалення в галузі позашкільної освіти. Їх форми та методи роботи ґрунтуються на співтворчості, співавторстві, принципах гуманізму, діалогічності, індивідуалізації навчання та виховання. Для студентів цього рівня характерне досконале володіння навичками педагогічного керівництва творчим процесом; практичними навичками та вміннями в галузі художньо-творчої діяльності; педагогічними та художніми вміннями; художньо-педагогічного спілкування. Самостійно виконують творчі завдання на високому рівні. Володіють методикою ведення заняття та виховного заходу в позашкільному закладі художньо-естетичного напрямку. Розвинута потреба у постійній самостійній творчій діяльності.

Високий рівень рефлексії на художній продукт виражений в здібності оцінити художній продукт. Студенти спроможні адекватно оцінювати свою педагогічну та творчу діяльність, свої вчинки, стан та самостійно виявляти прогалини й легалізувати їх. Розвинута педагогічна рефлексія, емпатія, прагнуть до самопізнання, самореалізації та самовираження.

Достатній рівень готовності до художньо-педагогічної діяльності можна визначити в студентів, які позитивно настроєні на оволодіння навичками художньо-педагогічної діяльності в галузі позашкільної освіти. Свідомим ставленням до художньо-творчої діяльності, позитивно відносяться до змін у соціокультурному середовищі та в собі. Ці студенти окреслили для себе цілі навчання на даній спеціальності й перспективні напрямки художньо-педагогічної діяльності в системі позашкілля. Вони усвідомлюють власні потреби в творчій самореалізації, в організації художньо-педагогічної діяльності. Вони в достатній мірі володіють знаннями, необхідними для здійснення художньо-творчої діяльності в позашкільних закладах, способами моделювання художньо-педагогічних ситуацій, вчинків, змісту навчального матеріалу, та не завжди відповідально ставляться до практичної перетворювальної діяльності на ґрунті власного творчого потенціалу. Загалом володіють методикою викладання мистецтва в позашкільному закладі.

Студенти достатнього рівня активно включаються в художньо-творчу та педагогічну діяльність, застосовуючи своє рефлексивне мислення, але їм не вистачає самостійності в здійсненні художньо-педагогічного процесу, в результаті чого вони вимагають певного керівництва з боку викладача. З незначною допомогою викладача можуть визначити форми самопізнання та способи самореалізації, але характеризуються відсутністю постійної системи самоконтролю в ході організації художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах. Студенти цього рівня володіють розвиненим інтелектом, вміють примініти інтелектуально-культурну інформацію для успішної самореалізації в галузі позашкілля. Вони активно включаються в науково-дослідницьку діяльність, з інтересом пишуть курсові, дослідницькі, творчі роботи з проблем розвитку позашкільної освіти, але вимагають незначних підказок викладача.

Студенти, що відносяться до достатнього рівня здатні до рефлексії в художньо-педагогічній діяльності, до “вживання” в різні ролі (легко вживаються в роль учнів), усвідомлюють важливість самоконтролю та самооцінки себе як фахівця та своєї діяльності, спроможні вибудувати власний спосіб життєдіяльності.

Середній рівень характеризується тим, що в студентів сформований інтерес до проблем позашкільної педагогіки та діяльності художника-педагога в галузі позашкільля. Наявний інтерес до мистецтва як засобу впливу на інших. Володіють високим рівнем пізнавальної активності. Усвідомлюють професійні мотиви майбутньої діяльності. Потреба реалізації своїх знань носить ситуативний характер і вимагає стимулювання. Володіють систематизованими знаннями з ряду тем з позашкільної педагогіки, усвідомлюючи їх значимість у процесі майбутньої художньо-педагогічної діяльності. Знають особливості, форми, методи роботи в позашкільному навчально-виховному закладі, але ці знання не досить глибокі й неусвідомлені. Характерні неглибокі знання з методики викладання мистецьких дисциплін. Легко втягуються в розв’язання художньо-творчих задач, але стикаються з певними труднощами. Не завжди чітко формулюють мету поставленого творчого завдання. Оволоділи недостатньо високим рівнем педагогічних та художніх умінь. Постійно покладаються на авторитет педагога чи товариша. Наявні часткові навички педагогічного керівництва художньо-творчим процесом. Не володіють повним арсеналом форм роботи в системі позашкільля. Частково реалізують свій творчий потенціал.

Цей рівень характеризується відносною самостійністю студента ставити та розв’язувати художньо-педагогічні задачі. Студенти середнього рівня готовності починають активно оцінювати власні здібності до художньо-педагогічної та особистісної діяльності. Процес та результати діяльності оцінюють не завжди адекватно, але постійно прагнуть до з’ясування причин недоліків. Формується готовність до рефлексії. Прагнуть до вдосконалення знань, умінь та навичок в галузі позашкільної педагогіки. Намагаються самостійно вирішувати художньо-педагогічні ситуації, хоча не завжди вірно. Наділені адекватним рівнем самооцінки.

Критичний рівень готовності до художньо-педагогічної діяльності в позашкільній галузі освіти характерний для студентів, які нечітко окреслили своє ставлення до художньо-педагогічної роботи в позашкільному художньо-естетичному закладі освіти. Володіють низьким рівнем мотивації та рефлексивної діяльності, що створює нестабільне ставлення студентів до якісних змін у художньо-творчій діяльності, в процесі самопізнання, особистісного саморозвитку. Ці студенти негативно ставляться до напруженої роботи по самовдосконаленню. Рідко вирішують проблеми самостійно, в основному чекають на допомогу викладача, або друзів. Низький рівень комунікативної культури, важко включаються в діалог. Частіше виступають в ролі пасивного спостерігача. Не можуть обґрунтувати свою точку зору, легко піддаються впливові. Володіють знаннями у галузі позашкільної педагогіки в незначній мірі, не знають особливостей організації роботи в системі позашкільля. Предмети психолого-педагогічного циклу засвоєні дуже слабо. Недостатньо розвинені навички та вміння в організації художньо-творчого процесу, в галузі педагогічної діяльності в позашкільних закладах освіти. Здібності до творчої діяльності носять ситуативний характер і вимагають обов’язкової керованості викладачем. Навички до керівництва творчим процесом відсутні.

Здатні до рефлексії в художньо-педагогічній діяльності, але до цього їх повинен підштовхнути викладач. Мотивація успіху носить ситуативний характер, часто переважає страх невдачі. Пізнавальні інтереси розвинені дуже низько, рідко цікавляться інформацією в галузі своєї майбутньої професії. Цій групі студентів важко визначитися з формами самореалізації в художньо-творчому процесі. Інтерес до творчої діяльності, розумової праці незначний, якщо проявляється, то безпосередньо повинен бути керований з боку викладача. Здатні до самооцінки та самоаналізу, але не завжди можуть адекватно оцінити

свої вчинки, себе та свою професійну діяльність у системі позашкільної художньо-естетичної освіти.

Низький рівень готовності до художньо-педагогічної діяльності відзначається наявністю в студентів загальних уявлень про діяльність педагога-позашкільника, позашкільну педагогіку загалом. Відсутній взаємозв'язок між інтересом до педагогіки та мистецтва. Обізнаність в дисциплінах психолого-педагогічного циклу поверхова. Знання про художньо-педагогічну діяльність в системі позашкільля носять ситуативний характер. Знання у галузі позашкільної педагогіки несистематизовані, неповні, слабкі. Студенти не розуміють їх значимості в подальшій роботі. Невідповідально ставляться до освоєння нової науково-культурної інформації. Характер засвоєння інформації відтворювальний. Навички педагогічного керівництва творчим процесом у системі позашкільля відсутні. Часткове володіння навичками та вміннями в практичній педагогічній діяльності. Знаннями з методики викладання мистецьких дисциплін володіють на низькому рівні, тому й стикаються з труднощами в організації практичної роботи, спрямованої на розвиток навичок художньо-педагогічної діяльності в системі позашкільля. Стикаються зі складностями при розв'язанні художньо-педагогічних ситуацій. Вони не уявляють особливості роботи в позашкільному закладі з різновіковим дитячим колективом, стверджують, що всі складності вирішуються в процесі практичної діяльності в системі позашкільля. Володіють низьким рівнем інтелектуального розвитку та педагогічної культури.

Для студентів цього рівня характерні такі риси, як пасивність, замкнутість, низький рівень комунікативної культури, самостійності. Потреба в художньо-педагогічній діяльності відсутня, повністю заперечують необхідність підготовки до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних загальноосвітніх закладах. Присутні постійні страхи про невдачу, мотивація успіху відсутня. Студенти стикаються з утрудненнями самостійного вирішення художньо-педагогічних задач, копіюють зразки, не враховуючи власної ситуації.

Студенти даної групи не володіють системою самоконтролю та самооцінки себе та власної художньо-педагогічної діяльності. Оцінити та проаналізувати власні дії не можуть. Занижена самооцінка. Здатність до художньо-педагогічної рефлексії не розвинута. Відсутня ініціативність, прагнення до творчої самореалізації, емпатії тощо.

Таким чином, перспективним є питання підготовки кадрів у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах освіти. На нашу думку, доцільним є введення спецкурсу "Педагогіка позашкільних закладів освіти" для студентів мистецьких факультетів.

Література.

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Шведовой Н.Ю. — М.: Сов. энциклопедия, 1973. — 846 с., С.473.
2. Крутецкий В.А. Психология математических способностей школьников. — М.: Просвещение, 1968. — 78 с. — С.17.

УДК 159.9

Эмирасанова Э. У.

КРИЗИСЫ ВОЗРАСТА КАК АСПЕКТ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

В статті були розглянути особливості механізму виникнення вікових кризисів та періодизації розвитку з точки зору вітчизняної та західної шкіл. Було виявлено, що найменш вивченим є кризи середнього віку. Пропонується вікові особливості людини розглядати у системі онтогенезу, який бере до уваги період життя, життєвий цикл та життєвий шлях.